

2. Гєєць В.М. Розгортання фінансово-економічної кризи в Україні у 2009 році: негативні наслідки та засоби їх пом'якшення: науково-аналітична доповідь / [за ред. акад. НАН України В.М. Гейця]. – К., 2009. – С. 84.
 3. Гєєць В.М. Середньострокове прогнозування розвитку економіки України на період до 2010 року / В.М. Гєєць // Економіка і прогнозування. – 2007. - № 1. – С. 104-115.
 4. Кваша С. Вплив світової фінансової кризи на розвиток аграрного сектору вітчизняної економіки / С. Кваша // Харчова і переробна промисловість. - Київ, 2009. - N 4/5. - С. 4–7.
 5. Клебанова Т.С. Математические модели трансформационной экономики: уч. пособ. / [Т.С. Клебанова, Е.В. Раевнева, К.А. Стриженченко, Л.С. Гурьянова, Н.А. Дубровина]. - Х. : ИД «ИНЖЭК», 2004. – С. 35-98.
 6. Кравченко С.А. Адаптация экономического механизма функционирования сельскохозяйственных предприятий к условиям рынка: Моногр. / С.А. Кравченко. – К: ННЦ ИАЭ, 2008. – С. 25-400.
 7. Саблук П.Т., Коваленко Ю.С. Обґрунтування та проект концепції адаптації управління аграрним підприємством до ринкових умов. – К.: ІАЕ УААН, 2003. – С. 3-22.
 8. Стасюк В.П. Модели адаптивного управления предприятием: Моногр. / В.П. Стасюк. – Донецк: Юго-Восток, 2003. – С. 17–189.
 9. Тоцька О.Л. Економіко-математичне моделювання випуску продукції в харчовій промисловості України: Моногр. / О.Л. Тоцька. – Луцьк: РВВ "Вежа" Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – С. 48-71.
 10. Bernard A. B., & Wagner J. Export entry and exit by German firms. // Weltwirtschaftliches Archive Review of World Economics. – 2001.- № 137(1). – P. 105-123.
 11. Bernard A. B., Eaton J., Jensen B. J., & Kortum S. Plants and productivity in international trade. // American Economic Review. – 2003. - № 93(4). – P. 1268-1290.
 12. Bernard A. B., & Jensen J. B. Exporters, jobs, and wages in US manufacturing: 1976-1987. // Brookings Papers on Economic Activity: Microeconomics. – 1995. – P. 67-119.
- УДК 658+339.137.2

ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОУТВОРЕННЯ У ПЕРІОД АДАПТАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ДО УМОВ ГЛОБАЛЬНОЇ СВІТОВОЇ КРИЗИ

Бескорса О. А.

У статті визначено основні особливості ціноутворення сільськогосподарських підприємств в період адаптації до умов кризи. Проаналізовано тенденції зміни цін на основні види продукції. Досліджено вплив державної політики на ціноутворення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. На сьогодні, в період активного пошуку підприємствами шляхів та способів подолання негативних наслідків світової фінансово-економічної кризи, відновлення докризового положення на ринку та забезпечення нових сталих конкурентних переваг у найближчому майбутньому, особливої актуальності набуває питання вибору ефективної стратегії ціноутворення як одного із факторів забезпечення конкурентних переваг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Відсутність сучасних теоретико-методологічних розробок щодо вирішення проблем ціноутворення сільськогосподарських підприємств у період їх адаптації до умов глобальної світової кризи зумовлює необхідність і актуальність системного дослідження даної проблеми. Зважаючи на той факт, що ефективно та своєчасне вирішення проблем оптимізації ціноутворення сільськогосподарських підприємств має сприяти підвищенню конкурентоспроможності підприємств та галузі, забезпеченню продовольчої безпеки держави, оздоровленню економіки України, пошук шляхів розв'язання існуючих у цій сфері проблем вважаємо актуальним, нагальним та таким, що вимагає досконалого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Значний вклад у дослідження особливостей ціноутворення зробили такі відомі вчені, як: В. Амбросов [1, С. 73–79], Ю. Билык [2, С. 13–165], В. Бойко [3, С.

25–28], Д. Гладких [4, С. 47–52], С. Демьяненко [5, С. 66–72], В. Кириленко [7, С. 56–62], Б. Пасхавер [6, С. 78–87], Ю. Полтавський [8, С. 5–151], А. Шпичак [9, С. 13–121], М. Янків [9, С. 5-448] та ін. У роботах дослідників розкрито сутність категорії «ціна», її розуміння різними економічними школами; сутність ціноутворення як економічної категорії, основні методи ціноутворення, найбільш значимі переваги та недоліки найпоширеніших методів ціноутворення; запропоновано декілька видів класифікації методів ціноутворення; встановлено сутність поняття ціноутворення сільськогосподарських підприємств, особливості процесу виробництва продукції та ціноутворення на неї на сільськогосподарських підприємствах, визначено та обґрунтовано найбільш ефективні методики ціноутворення в сільському господарстві. Широко вивчалось питання еластичності попиту на продукцію за її ціною, особливості визначення еластичності на сільськогосподарських підприємствах. Вивчено особливості ціноутворення розвинених країн світу, переваги та недоліки застосування в українській практиці іноземного досвіду ціноутворення, історичні типи ціноутворення, передумови та соціально-економічні наслідки використання тих чи інших методів ціноутворення. Проаналізовано сутність та етапи розвитку світової фінансово-економічної кризи, наслідки глобальної кризи для сільськогосподарських підприємств, запропоновано шляхи забезпечення виживання аграрних підприємств від негативних наслідків кризових явищ, запропоновано методи структурних змін в економіці з метою мі-

німізації негативного впливу кризових явищ на економіку країни в подальшому.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Ціллю написання статті є обґрунтування та розкриття особливостей ціноутворення сільськогосподарських підприємств в період адаптації до умов глобальної фінансово-економічної кризи. Досягненню цілі сприяло використання *загальнонаукових методів*: емпіричних (порівняння, спостереження); теоретичних (аналіз та синтез).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В процесі досліджень встановлено, що ціноутворення відображає процес розробки та встановлення певного рівня цін на продукцію, що виготовляється підприємством на основі дослідження та врахування попиту, пропозиції та вартості. Зважаючи на те, що «...теоретична модель рівноважних цін на практиці доповнюється багатьма додатковими факторами, зокрема, впливом державної політики монетарного і безпосередньо цінового регулювання; але навіть в умовах багатфакторного формування цінової ситуації збитковість залишається ознакою неконкурентності, а її усунення – забезпеченням конкурентоспроможності» [6, с. 12], близько 14% сільськогосподарських підприємств України є неконкурентоспроможними, тобто нездатними ефективно конкурувати навіть на внутрішньому ринку (за даними Держкомстату станом на кінець липня 2010 року 13,9 % сільськогосподарських підприємств були збитковими). Одним з основних факторів забезпечення прибутковості діяльності підприємства є ціна, яка, в свою чергу, є результативним показником різнонаправленої дії великої кількості факторів, що зумовлює важливість та необхідність окремого розгляду та детального вивчення кожного з них. Правильний вибір стратегії ціноутворення та встановлення ціни здатні, в залежності від цілей та стратегії підприємства, забезпечити виживання, збільшення темпів росту та розвитку, зростання частки ринку, збільшення обсягів продажу товару та ін.

Для зручності встановлення сутності, максимально ефективного використання всіх переваг та врахування недоліків кожного з методів ціноутворення, їх варто розділити на групи: 1) витратні методи ціноутворення, засновані на розрахунку ціни продукції методом додавання до її собівартості певної наперед визначеної суми винагороди (методи повних витрат, прямих затрат, граничних витрат, врахування рентабельності інвестицій, аналізу беззбитковості, надбавки до ціни); 2) ринкові методи ціноутворення передбачають, що ціна на продукцію визначається ринковими законами в процесі взаємодії попиту та пропозиції, виділяють: методи ціноутворення, орієнтовані на споживача (методи, засновані на цінності товару у сприйнятті його споживачем, тобто на визначенні економічного ефекту, отри-

муваного споживачем в процесі використання товару: визначення максимально прийнятної ціни та розрахунку економічної цінності товару); методи ціноутворення, орієнтовані на рівень попиту, що склалися на ринку на певний момент часу (метод аналізу граничних доходів та витрат використовується на недосконалих або недостатньо розвинених ринках із високою еластичністю попиту за ціною; метод аналізу максимумів збитків та прибутків використовується у випадку, коли основною ціллю підприємства є максимізація прибутків); методи ціноутворення з орієнтацією на конкуренцію передбачають встановлення ціни, орієнтованої на загальноринковий рівень та з урахуванням сили диференціації продукції даного підприємства та продукції інших виробників – прямих та потенційних конкурентів (методи слідування за ринковими цінами, слідування за цінами підприємства-лідера, ціноутворення на основі так званих «звичних» цін та «престижних» цін); 3) параметричні методи ціноутворення базуються на встановленні кількісних взаємозв'язків між ціною товару та його основними споживчими властивостями (метод питомих показників, регресійного аналізу, баловий метод, агрегатний метод).

Ціноутворення у сільському господарстві має ряд особливостей, пов'язаних із специфікою галузі; порівняно довгим строком виробничого процесу; складним фінансово-економічним положенням галузі, що ускладнює застосування ефективних стратегій ціноутворення, змушуючи менеджмент підприємства концентруватися на виживанні; сезонністю виробництва; тим, що ціна часто встановлюється у відповідності до середньоринкової з характерними частими коливаннями замість побудови обґрунтованої стратегії ціноутворення з незначним поточним її коригуванням. Перешкодою для побудови таких цінових стратегій є нестабільність на вітчизняному та світовому ринку ресурсів та готової продукції сільськогосподарського виробництва, що значно ускладнює або навіть унеможливіє довгострокове прогнозування та планування; недостатністю інформації щодо учасників ринку, ґрунтовних аналітичних оглядів ситуації та перспектив розвитку галузі; недостатністю та незбалансованістю державної політики у сфері підтримки розвитку аграрних підприємств та регулювання цін на продукцію; недостатністю висококваліфікованих фахівців у галузі, спричинена низьким рівнем розвитку села, недостатнім рівнем розвитку інфраструктури сільських територій.

Продемонстрована на рисунку динаміка зміни цін на основні види сільськогосподарської продукції за останні 10 років наочно ілюструє той факт, що зростання цін реалізації продукції сільгоспвиробниками відбувалося темпами, значно нижчими за темпи росту цін на продукцію інших галузей. Виключенням є галузь тваринництва, зростання цін на продукцію прискореними темпами було зумовлене недостатнім рівнем розвит-

ку галузі, необхідністю вкладання значних фінансових ресурсів у забезпечення її функціонування. Високі споживчі ціни на продукцію сільськогосподарського виробництва були зумовлені, в основному, великою кількістю каналів розподілу, їх не-

раціональністю та нерозвиненістю, недосконалістю логістичних схем та слабким розвитком інфраструктури оптового ринку сільськогосподарської продукції.

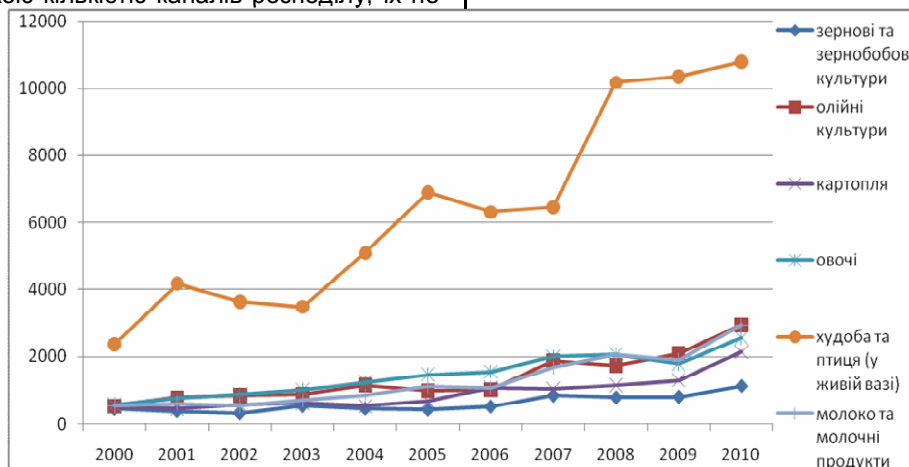

Рис 1. Ціни на основні види сільськогосподарської продукції у 2000 – 2010 роках
(Інформаційне джерело – статистичні дані Держкомстату станом на 01.03.2011 р.)

Можна констатувати існування в економіці цінового диспаритету на сільськогосподарську та промислову продукцію. Під ціновим диспаритетом прийнято розуміти порушення рівноважного співвідношення ціни на різні товари, що не відповідає дійсному співвідношенню затрат праці. За оцінками фахівців, диспаритет цін виник та почав активно розвиватися у 1990 році, після чого спостерігається суттєве розширення «ножиць» цін, не на користь сільського господарства. Одним із найяскравіших прикладів диспаритету є галузі виробництва та переробки молока, при чому на першу припадає 70 % витрат та лише близько 45% роздрібною ціни, тобто більшу частину прибутку отримують молокопереробні підприємства. Частково причиною цього явища є той факт, що перед базовими галузями економіки, починаючи з 90-х років XX сторіччя відкрилися широкі перспективи виходу на міжнародні ринки, що сприяло зростанню ціни на їх продукцію, а відтак, використання сільськогосподарськими підприємствами їх продукції (за цінами, близькими до світових) автоматично погіршувало і до того складне фінансове становище, адже підвищення цін на продукцію АПК було неможливим через низьку платоспроможність споживачів та низьку еластичність попиту за ціною. Також поглибленню цінового диспаритету сприяє недосконалість каналів розподілу, в процесі руху якими ціна продукції значно зростає, при чому підприємство-виробник не отримує частки додаткової винагороди.

Зважаючи на наведені вище особливості та проблеми аграрної сфери виробництва, а також на світовий досвід розвитку АПК, можна констатувати доцільність та необхідність державної підтримки сільгоспвиробників, розвитку галузі в цілому та пріоритетних її напрямів зокрема. У

таблиці наведено основні показники державного фінансування розвитку АПК у 2010 році.

За наведеними даними, загальна сума допомоги всім підприємствам становила 3,6 млрд. грн., що, зважаючи на складну фінансово-економічну ситуацію в галузі, вважаємо недостатнім. За деякими статтями спостерігається недофінансування, тобто сума фактично отриманих сільськогосподарськими підприємствами коштів значно нижча за запланований рівень: за основними програмами підтримки АПК – на 43,3 млн. грн., за статтею часткового відшкодування вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та виробництва комбікормів – на 27 млн. грн., на селекцію у галузі тваринництва – на 16,3 млн. грн.

Крім того, не вважаємо раціональним розподіл фінансування: перспективні шляхи розвитку сільськогосподарського виробництва, підтримка яких здатна сприяти забезпеченню сталих конкурентних переваг, такі як: селекція в тваринництві та птахівництві, заходи по боротьбі з шкідниками та хворобами сільськогосподарських рослин, селекція в рослинництві, формування національних сортових рослинних ресурсів отримали 63,7 млн. грн., 1 млн. грн., 40 млн. грн. та 1. млн. грн. відповідно (що становить 1,76%, 0,03%, 1,1% та 0,03% від загальної кількості асигнувань). Дана ситуація є свідченням недостатньої уваги до питань розвитку та вдосконалення ресурсного та наукового підґрунтя розвитку сільськогосподарських підприємств. Агроформування, які проводять дослідницьку роботу самостійно, фінансуючи її за власні кошти, неминуче змушені збільшувати ціну на продукцію, втрачаючи конкурентні переваги у порівнянні з іноземними підприємствами, лівова частка досліджень яких фінансується за рахунок

Дані про підтримку розвитку підприємств АПК за рахунок загального фонду державного бюджету України у 2010 році

Найменування видатків за програмною класифікацією	Затверджено на 2010 рік	Фактично профінансовано станом на 31.12.10
Фактично виділено, всього	3 623 340,9	3 623 293,0
в тому числі розподілено:		
на підтримку розвитку підприємств агропромислового комплексу	285 660,9	285 660,9
Фактично перераховано, всього	3 623 340,9	3 574 848,3
в т. ч. на підтримку розвитку підприємств АПК, всього	285 660,9	241 986,0
з них за основними програмами підтримки	170 000,0	126 741,8
З програм підтримки розвитку підприємств АПК, в тому числі:		
Часткове відшкодування суб'єктам господарювання вартості будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів та підприємств з виробництва комбікормів	50 000,0	23 000,0
Агрохімічна паспортизація земель сільськогосподарського призначення	1 000,0	1 000,0
Селекція в тваринництві та птахівництві на підприємствах агропромислового комплексу	80 000,0	63 741,8
Заходи по боротьбі з шкідниками та хворобами с/г рослин	1 000,0	1 000,0
Селекція в рослинництві	40 000,0	40 000,0
Протипізоотичні заходи та участь у Міжнародному епізоотичному бюро	112 660,9	112 244,1
Формування національних сортових рослинних ресурсів	1 000,0	1 000,0
Державний комітет рибного господарства України	168 861,6	168 601,1
Керівництво та управління у сфері рибного господарства	7 185,1	7 184,3
Організація діяльності органів роботоохорони та рибовідтворювальних комплексів	115 474,7	115 215,0
Прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері рибного господарства	3 736,5	3 736,5
Підготовка кадрів для сфери рибного господарства вищими навчальними закладами I і II рівнів акредит.	23 056,1	23 056,1
Підготовка кадрів для сфери рибного господарства вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації	19 409,2	19 409,2
Невідправлені асигнування, всього		48 444,7
в тому числі на підтримку розвитку підприємств агропромислового комплексу		43 674,9

(Інформаційне джерело - Довідка про фінансування видатків по Мінагрополітики за рахунок коштів загального фонду державного бюджету за програмами підтримки розвитку підприємств АПК згідно з помісячним розписом асигнувань Державного бюджету України на 2010 рік)

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, в процесі дослідження встановлено, що особливостями ціноутворення сільськогосподарських підприємств в умовах адаптації до світової фінансової кризи є: складність застосування ефективних стратегій ціноутворення, нестабільність на вітчизняному та світовому ринку ресурсів та готової продукції сільськогосподарського виробництва, складність довгострокового прогнозування та планування; недостатність інформації щодо учасників ринку, ґрунтовних аналітичних оглядів ситуації та перспектив розвитку галузі, недостатність та незбалансованість дер-

жавної політики у сфері підтримки розвитку аграрних підприємств та регулювання цін на продукцію, недостатність висококваліфікованих фахівців у галузі, спричинена низьким рівнем розвитку села, недостатнім рівнем розвитку інфраструктури сільських територій та ін. Основні методи ціноутворення доцільно розділити на: витратні, ринкові, параметричні.

Перспективи подальших наукових досліджень в цьому напрямку пов'язані з розробкою шляхів оптимізації ціноутворення сільськогосподарських підприємств в період адаптації до умов глобальної економічної кризи.

Література

1. Амбросов В., Онегина В. Экспорт зерновых и ценовые тенденции / В. Амбросов // Экономика Украины. – 2005. – № 1. – С. 73–79.
2. Білик Ю.Д. Ціноутворення в умовах формування ринкових відносин в АПК : [монографія] / Ю.Д. Білик. – К.: Урожай, 2000. – 168 с.
3. Бойко В.І. Проблеми хлібного поля: аналітичний огляд / В.І. Бойко // Економіка АПК. – 2002. – № 12. – С. 25–28.

4. Гладких Д. Государственное регулирование экономики при помощи ценообразующих факторов / Д. Гладких // Экономика Украины. – 2001. – № 1. – С. 47–52.
5. Демьяненко С., Немченко Г. Ликвидность цены зерновых – предпосылка для формирования аграрного фьючерсного рынка Украины / С. Демьяненко, Г. Немченко // Економіка АПК. – 2005. – № 6. – С. 66–72.
6. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектора економіки України на внутрішньому та зовнішньому ринках: [наукова доповідь] / [Трегобчук В.М., Пасхавер Б.Й., Бородіна О.М., Ганначенко С.П., Дідковська Л.І.]; за ред. В.М. Трегобчука, Б.Й. Пасхавера. – К. : Інститут економіки та прогнозування НАНУ, 2007. – 259 с.
7. Кириленко В., Кириленко Л. Теории цены и современное ценообразование в Украине / В. Кириленко, Л. Кириленко // Экономика Украины. – 2002. – № 8. – С. 56–62.
8. Полтавський Ю.А. Ціновий механізм АПК: [монографія] / Ю.А. Полтавський. – Харків: ХНАУ. – 2005. – 154 с.
9. Шпичак О.М., Ніколаєва З.П., Пазій І.П. Елітне насіння зернових культур і оптимальний ціновий механізм: [монографія] / О.М.Шпичак, З.П. Ніколаєва, І.П. Пазій. – К.: ІАЕ УААН, 2000. – С. 13–121.
10. Янків М.Д. Організаційно-економічні механізми розвитку і функціонування АПК України: [монографія] / М.Д. Янків. – Львів: Коопосвіта, 2000. – 448 с.